

УДК 373.3.016:81'243"19/20"(477)+378.147:37.011.3-051:81'243

**РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНОВЛЕННЯ
ТА РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ
НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

О. С. Бескорса

**RETROSPECTIVE ANALYSIS OF FORMATION AND DEVELOPMENT
OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION AT PRIMARY STAGE
OF SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE**

O. S. Beskorsa

У статті представлено аналіз історичних етапів становлення та розвитку іншомовної освіти на початковому ступені навчання в закладах загальної середньої освіти. Необхідність звернення до проблеми ретроспективного аналізу викликана процесами реформування та модернізації іншомовної підготовки учнів початкової школи, а також зростанням попиту на висококваліфікованих фахівців у сфері викладання іноземних мов. Ретроспективний аналіз ключових етапів розвитку дозволив виділити позитивні тенденції, які мають бути враховані у процесі підготовки майбутніх учителів іноземної мови в початковій школі. Джерельна база дослідження вміщує низку нормативно-правових та законодавчих документів, прийняття яких спричинило низку змін у іншомовній шкільній освіті та виступає критеріями виділення етапів розвитку іншомовної освіти у початковій ланці. Узагальнений аналіз досліджень вітчизняних науковців дозволив також окреслити особливості навчання іноземної мови в початковій школі в різні історичні періоди. Метою статті є проаналізувати період навчання іноземних мов в початковій школі в Україні від початку XX століття (1931 р.) по теперішній час, виділити етапи навчання іноземної мови на початковому етапі навчання в закладах загальної середньої освіти, окреслити позитивні тенденції, які мають бути враховані у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у початковій школі. Автором визначено чотири етапи становлення та розвитку іншомовної освіти в початковій школі, а саме: перший етап – запровадження навчання іноземних мов в початковій школі та зародження методики навчання іноземної мови – який тривав із 1931 року по 1984 рік; другий етап тривав із 1984 року по 1991 рік – період проведення ключових реформ та запровадження інновацій у викладанні іноземних мов; третій етап (1991–2016 рр.) характеризувався орієнтацією на зарубіжний досвід викладання іноземних мов в практиці вітчизняної початкової школи; четвертий етап спричинений прийняттям Концепції «Нова українська школа» (2016 року по теперішній час) – комплексна реалізація компетентнісного навчання іноземних мов. Вивчення

**Бескорса О. С. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку
іншомовної освіти на початковому етапі навчання
в закладах загальної середньої освіти України**

особливостей розвитку іншомовної освіти на різних історичних етапах дозволило визначити позитивні тенденції, які мають бути враховані у підготовці майбутніх учителів іноземної мови в початковій школі, зокрема: розроблення методичних основ підготовки вчителів іноземної мови для початкової школи; урахування іноземного досвіду навчання іноземних мов; запровадження інноваційних технологій та засобів навчання; надання переваги культурологічному підходу, що дозволяє сформувати систему соціокультурних знань учителів.

Ключові слова: ретроспективний аналіз, іншомовна освіта, початкова школа, позитивні тенденції розвитку іншомовної освіти, професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов.

The article looks into the analysis of historical stages of formation and development of foreign language education at the primary stage of education at secondary education institutions. The necessity to turn to the issue of retrospective analysis is caused by the processes of reformation and modernization of foreign language education at primary school, as well as by growing demand for highly qualified specialists in the sphere of teaching foreign languages. The retrospective analysis of key stages of the development allows distinguish positive trends which should be taken into account while training future English teachers for primary schools. The source base of the research includes a number of legal and regulatory documents, whose adoption has led to the changes in foreign language school education and is considered to be a criterion for identifying stages of development of foreign language education at primary school. The generalized studying of Ukrainian scientists' researches also allows to outline features of teaching a foreign language at primary school during different historical periods. The aim of the article is to analyze the period of learning foreign languages in primary school in Ukraine from the early twentieth century (1931) to the present time, to distinguish the stages of foreign language learning at the primary stage of secondary education, and to outline positive trends to be taken into account while training future foreign language teachers at primary school. The author defines four stages of formation and development of foreign language education at primary school, such as: the first stage – start of learning foreign languages at primary school, this stage lasted between 1931 and 1984; the second stage lasted between 1984 and 1991 – it's the period of implementing the key reforms and using innovations while teaching foreign languages; the third stage (1991 – 2016) is characterized by the orientation to the foreign experience of teaching foreign languages in the practice of Ukrainian primary school; the fourth stage is substantiated by the adoption of the Concept "New Ukrainian School" (from 2016 to the present time) – the complex realisation of competency-based approach to foreign language teaching. Studying the features of the development of foreign language education during different historic stages allows to identify the positive trends which should be taken into consideration in future foreign language teachers' training. They are: developing methodological basis of training foreign language teachers for primary school; following the foreign experience of teaching foreign languages; implementing innovation technologies and learning tools; giving preference to the culture-based approach, which allows to develop a system of teachers' socio-cultural knowledge.

Key words: retrospective analysis, foreign language education, primary school, positive trends of foreign language education development, professional training of future foreign language teachers.

Загальна постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Система іншомовної підготовки на початковому етапі навчання в закладах загальної середньої

освіти в Україні, має не тривалу історію становлення, проте в ній можуть бути виявлені загальні тенденції, що сприятимуть покращенню іншомовної підготовки дітей молодшого шкільного віку задля досягнення головної мети – формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого спілкування, що позитивно впливає на формування ключових компетентностей та дозволяє задовільнити інші життєві потреби громадян (Кабінет Міністрів України, 2018). Аналіз тенденцій та етапів розвитку іншомовної освіти надає можливість системно та цілісно вивчити проблему, а також розширити наукове поле проблеми професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в початковій школі. Із метою глибшого усвідомлення процесу навчання іноземної мови в початковій школі та виокремлення аспектів, що мають значний вплив на підвищення ефективності цього процесу, вважаємо за необхідне здійснити історичний екскурс навчання англійської мови в закладах освіти загалом та із приділенням особливої уваги становленню іншомовної освіти у початковій освітній ланці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми. Серед вітчизняних науковців до вивчення історичних аспектів розвитку іншомовної освіти загалом та зокрема професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови зверталися Н. Бориско (2000), І. Волотівська (2018), Л. Безлюдна (2018), Т. Литньова (2009), О. Місечко (2011), М. Матис (2005), О. Околович (2013) та інші. Цінним для сучасної педагогічної думки є дослідження О. Місечко та М. Матис, які провели компаративне дослідження раннього вивчення іноземної мови у вітчизняній і зарубіжній шкільній практиці, що дозволило їм також здійснити аналіз праць, присвячених історії професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, які датуються від 1900 до 1964 року (Місечко & Матис, 2005). Аналізуючи зазначений період та визначивши критерії (зміна ролі і значення іноземної мови в суспільстві; кількісні зміни в мережі закладів освіти, які здійснювали професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів іноземних мов; цілісність організаційних форм та змісту системи іншомовної підготовки), О. Місечко запропоновано періодизацію становлення системи професійної підготовки вчителя іноземних мов, яка включає чотири етапи, що демонструють зміни суспільного інтересу до вивчення іноземних мов в Україні (Місечко, 2011).

Запропонована О. Місечко класифікація дозволяє встановити системний характер процесу вивчення іноземних мов, починаючи з першої

половини ХХ ст., що сприяло посиленню роботи зі складання навчальних планів, підвищенню загальнотеоретичної та практичної підготовки фахівців у сфері викладання іноземних мов.

Важливим у світлі нашого дослідження є звернення до наукових праць Т. Литнєвої, предметом дослідження в яких виступає цільовий компонент навчання іноземних мов у контексті шкільної освіти. На думку науковиці, мета навчання як методична категорія має динамічний характер. Вона відображає суспільний запит щодо розбудови мовної політики в галузі вивчення іноземних мов, сприяє розвитку сучасної теорії і практики іншомовної освіти, а також визначає зміст навчання іноземної мови (Литнєва, 2009).

Л. Кравчук, звертаючись до проблеми історичного розвитку іншомовної освіти у період із 1950 р. по 2001 р. в Україні, виявила позитивні й негативні тенденції навчання іноземних мов, що дозволило визначити прогностичні тенденції вдосконалення вітчизняної іншомовної освіти, до яких належать: запровадження неперервної ефективної іншомовної освіти (від дошкільної до вищої); використання інноваційних технологій навчання іноземної мови, включаючи інформаційно-комунікаційні технології; вивчення іноземної мови із урахуванням соціокультурних чинників; посилення міжпредметних зв'язків іноземної мови з іншими навчальними дисциплінами; підвищення вимог до професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови (Кравчук, 2014).

Попри наявну кількість наукових досліджень проблеми становлення іншомовної освіти в Україні та враховуючи власний досвід підготовки майбутніх учителів англійської мови для початкової школи, вважаємо необхідним визначити найсуттєвіші зміни в навчанні іноземної мови саме в початковій ланці та здійснити подальший історичний аналіз професійної підготовки вчителів англійської мови в початковій школі.

Мета статті: проаналізувати значний період навчання іноземних мов у початковій школі України від початку ХХ ст. (1931 р.), виокремити етапи становлення і розвитку системи навчання іноземної мови учнів молодшого шкільного віку, окреслити позитивні тенденції, які мають бути враховані у процесі сучасної професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов для початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Вивчення наукових праць українських педагогів (Л. Кравчук (2014), О. Лосєва (2016), Т. Литнєва (2009), О. Місечко (2011), О. Пасічник (2017) та інші) дозволило встановити, що

найсуттєвіші зміни стосовно навчання іноземних мов у початковій школі були спричинені виданням нормативно-правових документів, які регулювали вивчення іноземних мов, та соціально-економічними процесами в суспільстві, що впливали на популярність вивчення іноземних мов і змінювали стратегічну мету їх викладання.

Здійснивши аналіз історичної ретроспективи основних змін, що відбувалися в навчанні іноземних мов у початковій школі, вбачаємо за необхідне виокремити хронологічні етапи для глибшого усвідомлення цих змін. Визначаючи критерії для здійснення аналізу, ми звернулися до наукових праць, у яких зазначено, що освітній процес має пряме відношення до соціальної сфери життєдіяльності суспільства, тож у ньому мають бути відображені соціальні, політичні, правові, ідеологічні та економічні процеси, адже саме їхня інтеграція з педагогічними процесами створює підґрунтя для здійснення історичної періодизації розвитку освітньої системи (Сухомлинська, 2007). Тому за основний критерій періодизації нами взято зміни у шкільній іншомовній освіті, що здебільшого були регульовані відповідними нормативно-правовими та законодавчими документами.

Період, відколи в Україні почався процес введення вивчення нових мов та поступове зменшення актуальності давніх мов для учасників освітнього процесу різних типів закладів (університети, колегіуми, училища тощо) тривав від 1805 р. по 1909 р. 1805 р. – це рік заснування Харківського Імператорського університету, кількома роками пізніше було також відкрито Київський Імператорський університет Св. Володимира (1834 р.) та Новоросійський у м. Одеса (1865 р.). Як засвідчує аналіз літературних джерел, у цих університетах відбувалося навчання давніх мов (латинська, давньогрецька), проте увага почала приділятися й вивченню нових мов – французької, англійської, німецької, польської. Як справедливо зазначає О. Місечко, поява необхідності вивчати нові мови обумовлена соціальними факторами, зокрема: цими мовами розмовляло дворянство і їх вивчення дозволяло долати мовний бар'єр між представниками суспільних верств, а також інтенсифікація розвитку промисловості та торгівлі, зокрема міжнародної, підвищила попит на вивчення нових іноземних мов задля задоволення потреб суспільного життя в нових умовах (Місечко, 2011).

Поряд із університетами, нові іноземні мови почали вивчати й у комерційних училищах, які, за твердженням М. Даденкова, були найкращими середніми школами у XIX ст., адже мали значну матеріальну

базу, що дозволило їм будувати нові навчальні приміщення, купувати засоби для обладнання навчальних кімнат та встановлювати високу оплату праці викладачам (Гомоннай & Росул, 2001). Освітній процес у таких училищах здійснювався на засадах гуманізації та демократизації. Уже на той час у комерційних училищах мета навчання нових іноземних мов визначалася згідно соціального замовлення суспільства, що відповідає сучасному баченню процесу визначення цілей навчання іноземних мов вітчизняними науковцями, які наголошують, що саме суспільно-соціальний аспекти є визначальним орієнтиром у побудові шкільної мовної політики країни (Бігич, Гапонова & Гринюк, 2002; Роман, 2005). Отже, уже наприкінці XIX ст. у комерційних училищах, за словами вітчизняного педагога П. Нея, метою навчання іноземною мови було формування вмінь розуміти усне та писемне іншомовне мовлення, а також продукувати власні усні та писемні висловлювання (Базиляк, 2011, с. 137).

У період 1911–1920 рр. історія вивчення іноземних мов в Україні не характеризувалася значними зрушеннями в бік інтенсифікації. Початок розбудови радянської влади з 1917 р. здебільшого негативно вплинув на цей процес через низку факторів: 1) виникнення трудових шкіл, головним завданням яких було формування в дітей трудових умінь та посилення професійної орієнтації; 2) авторитетність більшовицької партії та ідеологічне забарвлення навчального процесу всіх закладів освіти; 3) зменшення ролі іноземної мови в суспільстві як нібито пережитку буржуазного ладу. Результатом діяльності радянської влади стало скорочення кількості годин на викладання іноземної мови в трудових школах у 1925 р.

Розроблена нами періодизація бере свій початок від 1931 р., коли відбулися позитивні зрушення після видання постанови ЦК ВКП(б) «Про початкову і середню освіту», яка зобов'язувала переглянути шкільні програми щодо наявності вивчення іноземних мов. Згідно цієї постанови кожен учень середньої школи мав вивчати хоча б одну іноземну мову. Цей документ є визначальним в історії викладання іноземної мови в початковій школі, адже саме ним було оприлюднено інформацію щодо запровадження вивчення іноземної мови з 3-го класу початкової школи. *Перший етап – запровадження навчання іноземних мов у початковій школі та зародження методики навчання іноземної мови* – тривав із 1931 р. по 1984 р.

Упродовж цього етапу було здійснено кілька спроб введення іноземних мов до розкладу початкової школи. Так, від 1932 р. по 1937 р. до

навчального розкладу шкіл було введено дві години іноземної мови на тиждень (1932–1933 рр.), а надалі – три години на тиждень (1934–1937 рр.). Це нововведення стосувалося переважно німецької мови, що може бути пояснено посиленням міжнародних зв'язків Німеччини та Радянського Союзу. У 1934 р. було видано постанову Народного комісаріату просвіти «Про введення у школах викладання англійської і французької мов», у якій зазначалось про додавання англійської та французької мови до навчальних програм, починаючи з третього класу початкової школи. Серед методів навчання у цей період у початковій школі перевага надавалася граматико-перекладному методу, результатом застосування якого мали стати навички читання та розуміння писемних текстів (Лосева, 2016).

Однак, головною проблемою щодо виконання цієї постанови став брак кваліфікованих кадрів у сфері навчання іноземних мов. Для вирішення кадрових питань у грудні 1935 р. ЦК ВЛКСМ зробив офіційне звернення «До викладачів іноземних мов, до всіх товаришів, які знають іноземні мови». У зверненні зазначалось, що за останній рік широке коло робітничої, сільськогосподарської та учнівської молоді було залучено до вивчення іноземних мов: на фабриках, у колгоспах та різних установах було відкрито гуртки, курси, школи, вечірні інститути іноземних мов. Для забезпечення ефективної діяльності таких шкіл ЦК ВЛКСМ виступив із закликом до викладачів іноземних мов, студентів старших курсів інститутів іноземних мов та всіх тих, хто володів іноземними мовами, допомогти організувати навчання іноземних мов, звертаючи особливу увагу на державне та соціальне значення такої діяльності, а також матеріальну винагороду за неї (Левченко, 2011).

Певні зрушення щодо вдосконалення методів навчання іноземних мов відбулися в 1935 р., після виходу програми навчання іноземних мов, яка номінувала трансформацію навчальних цілей, а саме їхню переорієнтацію на формування навичок усного мовлення, читання та писемного висловлювання власних думок. Проте, як зазначає О. Миролубов, видання цієї програми мало деякі негативні наслідки, зокрема було скасовано навчання іноземних мов у початковій школі. Причинами скасування стали: недостатній рівень професійної підготовки вчителів, нестача вчителів іноземних мов, наслідком якої була відсутність вивчення будь-якої іноземної мови в сільських школах та неможливість здійснення контролю за діяльністю вчителів адміністрацією через незнання іноземної мови (Миролубов, 2002).

Із 1935 р. по жовтень 1940 р. іноземні мови в початковій школі не вивчалися. І лише після прийняття Радою народних комісарів СРСР у жовтні 1940 р. постанови «Про викладання німецької, французької і англійської мов» було відновлено навчання іноземних мов у початковій школі, починаючи з третього класу. Однак цей процес охоплював лише 50 шкіл великих міст Радянського Союзу. І. Грузинська, характеризуючи ці події, зауважила, що вивчення іноземних мов у початковій школі мало суттєво підвищити рівень знань учнів та сприяти формуванню комунікативних умінь, адже на кінець четвертого класу учні мали вміти вести елементарні діалоги в межах тем, визначених програмою (Игна, 2019).

У повоєнні роки навчання іноземних мов мало здебільшого формальний характер, тому що гостро відчувалась нестача кадрів, приміщень, підручників тощо. Для поліпшення ситуації у травні 1946 р. Радою Міністрів УРСР прийнято постанову «Про покращення вивчення іноземних мов у семирічних та середніх школах УРСР», яка проголошувала повернення до раннього вивчення іноземних мов у 3–4 класах та визначала перелік іноземних мов, що вивчалися, до якого було додано іспанську мову. У цей період у Києві, Харкові та Одесі було відкрито чоловічі спецшколи-інтернати для сиріт або напівсиріт, у яких за наявності кваліфікованих спеціалістів деякі навчальні предмети (історія, географія тощо) викладалися англійською мовою.

Після отримання позитивних результатів проведеної експериментальної роботи щодо запровадження викладання іноземних мов у 3–4 класах 135 середніх шкіл УРСР, Радою Міністрів УРСР у липні 1947 р. було затверджено постанову «Про введення викладання іноземних мов у III–IV класах середніх шкіл Української РСР з 1947/48 навчального року». Однак, у наступній постанові, яку було випущено через три місяці, зазначалось, що викладання іноземних мов залишається на низькому рівні, та підкреслювалось, що серед іноземних мов переважала німецька мова. Останній недолік потребував усунення через надання переваги англійській мові, оскільки Німеччина отримала поразку в Другій Світовій війні, а США посіли провідні позиції в науково-технічному прогресі. Значними змінами, що відбулися в 1947/1948 навчальному році, стали підвищення ролі вивчення англійської мови (приблизно в 45% шкіл почала вивчатися саме англійська), відкриття шкіл, у яких викладання деяких предметів відбувалося англійською мовою, а також іноземну мову учні починали вивчати з 3-го класу (Лосева, 2016).

У середині 50-х рр. ХХ ст. в Україні розпочалася науково-технічна революція, яка унаочнила нестачу висококваліфікованих фахівців в усіх сферах, тому уряд мав розпочати процес реформування системи освіти, що було відображено в Законі «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР». Ми погоджуємося з думкою Н. Базиляк та О. Лосєвої про те, що проведення низки наукових пошуків у сфері навчання іноземних мов у період з 1949 р. по 1959 р. призвело до розроблення вітчизняної методики їх викладання (Базиляк, 2011; Лосєва, 2016).

У 1961 р. Радою Міністрів СРСР видано постанову «Про покращення вивчення іноземних мов», що дозволяла організувати групи для занять іноземними мовами в дитячих садках та початкових класах загальноосвітніх шкіл за рахунок батьків. Учителів іноземних мов для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку було прирівняно до вчителів восьмирічних шкіл у питаннях, що стосувалися оплати праці, пільг та пенсійного забезпечення. Разом із цією постановою Міністерству просвіти СРСР та Академії педагогічних наук СРСР було наказано до 1 вересня 1961 р. укласти програми навчання іноземних мов для 1–4 класів шкіл і до 1963 р. розробити та видати матеріали з методики викладання іноземних мов у зазначених вікових групах (Совет Министров СССР, 1961). О. Миролубов цілком справедливо зазначає, що саме ця постанова знаменувала поворотний момент у вивченні іноземних мов, адже, окрім залучення значної вікової категорії учнів до вивчення іноземних мов, особлива увага також приділялася вдосконаленню методів їх навчання (Миролубов, 2002). Проте, згідно з цією постановою, навчання іноземних мов мало розпочинатися в 5 класі середньої школи, тому зауважимо, не погоджуючись із О. Миролубовим (2002) та Л. Кравчук (2014), що, цей період не можна вважати початком створення єдиної системи навчання іноземних мов, адже ця система не включала в себе початкову ланку.

Другий етап становлення іншомовної освіти в початковій школі тривав із 1984 р. по 1991 р. і став періодом проведення ключових реформ та запровадження інновацій у викладанні іноземних мов. У 1984 р. було ухвалено постанову ЦК Комуністичної партії і Ради Міністрів УРСР «Про подальше удосконалення загальної середньої освіти молоді і поліпшення умов роботи загальноосвітньої школи» (Центральний Комітет Компартії України, Рада Міністрів Української РСР, 1984). Програма навчання іноземних мов після 1984 р. була націлена на досягнення практичної мети:

посилення комунікативної спрямованості навчання, застосування диференційованого підходу та організації самостійної роботи учнів. Результат аналізу навчальних програм з іноземної мови у 80-х роках ХХ ст. засвідчив, що метою навчання іноземних мов у середній школі було оволодіння трьома видами мовленнєвої діяльності, а саме: аудіювання, говоріння та читання. Письмо розглядалося не як мета, а як засіб навчання в оволодінні іншими видами мовленнєвої діяльності. Разом із програмою було видано методичні рекомендації для вчителів, у яких наголошувалося на необхідності звертатися на уроках іноземних мов до тих знань, які учні отримали під час вивчення інших навчальних предметів, що сприяло реалізації міжпредметних зв'язків, звертати увагу учнів на події в житті міста, рідної країни та країни, мова якої вивчається (активізація лінгвокраїнознавчого потенціалу мови), аналізувати факти особистісного характеру (перетворення навчального процесу на особистісно спрямований).

У цей період інтерес науковців був сфокусований на проблемі раннього навчання іноземних мов, яке знайшло своїх прихильників (І. Верещагіна (1984), О. Негневицька (1987), Г. Рогова (1988) та інші). Однак до кінця 80-х рр. ХХ ст. навчання іноземної мови в початковій школі переважно відбувалося лише у школах із поглибленим вивченням іноземних мов і не було реалізовано в масових закладах загальної середньої освіти. У 1987 р. було розпочато експериментальну роботу щодо запровадження вивчення іноземних мов у початкових класах усіх закладів загальної середньої освіти. Позитивний результат засвідчив ефективність експериментальної роботи, що знаходило своє відображення у підвищенні інтересу учнів до навчання іноземних мов, швидкому засвоєнню навчального матеріалу тощо (Негневацька, 1987; Рогова, 1988).

Серед інновацій, які були запроваджені впродовж 1980-х рр., методисти зазначають активне використання лінгафонних кабінетів, оснащених сучасними технічними засобами, що сприяло залученню учнів до роботи з технічними засобами навчання, а також подальшій комп'ютеризації іншомовної освіти. Підтвердженням цьому є вихід у 1985 р. статті П. Сердюкова «ЕОМ у навчанні іноземних мов» у журналі «Іноземні мови в школі» (Сердюков, 1996).

Новий етап у навчанні іноземних мов (1991–2016 рр.) (*третій етап – орієнтація на зарубіжний досвід викладання іноземних мов у практиці вітчизняної початкової школи*) розпочався після здобуття Україною

незалежності в 1991 р. та прийняття Закону України «Про освіту», що стало причиною зростання в новому українському суспільстві розуміння необхідності зміни підходів до вивчення іноземної мови для підготовки учнів до життя в полікультурному й багатонаціональному соціальному просторі. Найсуттєвішою зміною, що характеризувала цей етап, стало введення до складу цілей навчання іноземних мов письма, чому сприяли поява Інтернету та інших засобів комунікації в повсякденному житті. Програма 1995 р., видана Міністерством освіти України, радила розпочинати вивчення однієї з іноземних мов (англійської, німецької, французької чи іспанської) з 1-го або 2-го класу. При цьому перший рік навчання розглядався як спеціальний пропедевтичний курс. Вищезначене вплинуло на активізацію творчих пошуків учителів щодо застосування інноваційних форм роботи з учнями. Предметом зацікавленості освітянської спільноти стали нетрадиційні уроки (інтегровані, бінарні, сугестопедичні, уроки-театралізації, уроки з учнями різного віку тощо) (Плахотнік, 1995).

Поступове входження України до європейської спільноти вимагало вивчення зарубіжного досвіду та ведення узгодженої політики в усіх галузях суспільно-політичного життя. З огляду на той факт, що підтримання культурного різноманіття, сприяння вивченню іноземної мови й урахування національних підходів до нього є одним з головних положень освітньої політики Європейського співтовариства, на Лісабонському саміті 2000 р. одним із п'яти базових умінь, необхідних кожному європейцеві, визнано володіння іноземною мовою.

Зростання міжнародного партнерства диктувало необхідність теоретичного й практичного розроблення єдиних підходів до навчання іноземної мови та оцінювання рівня сформованості іншомовних умінь і навичок. Як результат, того ж року Радою Європи прийняті «Європейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання».

У 2000 р., маючи за орієнтир Рекомендації Ради Європи, Україна приймає постанову «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання» (Кабінет Міністрів України, 2000). Упродовж 2000–2003 рр. МОН України працює над новими навчальними планами, програмами і розробляє Державний стандарт базової та повної загальноосвітньої середньої освіти (Кабінет Міністрів України, 2004), який став основним документом, що визначав, з-поміж іншого, напрями розвитку навчання іноземних мов. Означений стандарт декларував замість цілей навчання – «змістові лінії», як-от: мовленнєву, мовну,

соціокультурну та діяльнісну, які спрямовувалися на формування комунікативної компетентності учнів, а також націлював навчання на можливості, потреби і мотиви особистості кожного учня.

З огляду на те, що іноземна мова почала розглядатися як засіб міжкультурного спілкування, їй відводилась роль важливого механізму в діалозі культур. Саме комунікативний підхід набув важливого значення для забезпечення високого рівня оволодіння цим предметом, розвитку навичок спілкування в різних видах мовленнєвої діяльності, сприяв вихованню, розвитку та самоосвіті учнів.

Нова шкільна програма 2001 р. закріпила опанування першою іноземною мовою з другого класу в середніх загальноосвітніх навчальних закладах. Практичною метою визначалося формування базових навичок і умінь, потрібних для розвитку комунікативної компетентності в середній школі. Весь період навчання іноземної мови в початковій школі характеризувався домінуванням завдань за зразками. У спеціалізованих школах, як і раніше, навчання іноземної мови розпочиналось з першого класу.

Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений у 2011 р., метою навчання іноземної мови визначав «формування в учнів комунікативної компетентності з урахуванням комунікативних умінь, сформованих на основі мовних знань і навичок, оволодіння уміннями та навичками спілкуватися в усній і письмовій формі з урахуванням мотивів, цілей та соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях» (Верховна Рада України, 2011). Навчальна програма 2012 р. проголошувала перший клас початком опанування цього предмету в обох типах шкіл.

Початок *четвертого етапу* (від 2016 р. по теперішній час) спричинений прийняттям Концепції Нової української школи (Гриневич та ін., 2016) і затвердженням нової редакції Державного стандарту початкової загальної освіти (Кабінет Міністрів України, 2018), знаменує перехід до *комплексної реалізації компетентнісного навчання іноземних мов*. Після вивчення досвіду успішних освітніх систем Фінляндії та Польщі головним завданням нової парадигми освіти України визначено формування в учнів компетентностей для життя, серед яких однією із ключових є спілкування державною (і рідною у разі відмінності) та іноземними мовами. Типовим навчальним планом передбачено збільшення удвічі кількості годин на вивчення іноземних мов у перших класах. Упродовж 2018/2019 навч. р. у

спеціалізованих та закладах загальної середньої освіти частка годин для вивчення іноземних мов у перших класах однакова. Ця тенденція зберігатиметься і в наступні роки, тобто відмінності у кількості уроків іноземної мови в обох типах шкіл не остерігатиметься.

Висновки й перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Ретроспективний аналіз вивчення іноземних мов на початковому етапі навчання в закладах загальної середньої освіти України дозволив виокремити чотири ключові етапи та головні тенденції його становлення і розвитку. Історико-педагогічний аналіз довів, що головною перешкодою у реформуванні та внесенні прогресивних змін у процес викладання іноземних мов на всіх етапах був брак кваліфікованих спеціалістів у сфері викладання іноземних мов. Вивчення особливостей розвитку іншомовної освіти на різних історичних етапах дозволяє визначити ті позитивні тенденції, які мають бути враховані у підготовці майбутніх учителів іноземної мови в початковій школі: розроблення методичних основ підготовки вчителів іноземної мови для початкової школи; урахування іноземного досвіду навчання іноземних мов; запровадження інноваційних технологій та засобів навчання; надання переваги культурологічному підходу, що дозволяє сформуванню системи соціокультурних знань учителів.

Перспективами подальших наукових розвідок є аналіз іноземного досвіду іншомовної підготовки дітей молодшого шкільного віку та професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Базиляк, Н. (2011). Мовна підготовка майбутніх спеціалістів: європейський вимір України. *Молодь і ринок*, 5, 136-141. Отримано з: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Mir_2011_5_33.pdf
- Безлюдна, В. В. (2018). Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах України (1948–2016 рр.). (Дис. д-ра пед. наук). Рівненський держ. гуманіт. ун-т, Рівне.
- Бігич, О. Б., Гапонова, С. В., & Гринюк, Г. А. (2002). *Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах*. Київ: Ленвіт.
- Бориско, Н. Ф. (2000). *Теоретические основы создания учебно-методических комплексов для языковой межкультурной подготовки учителей иностранных языков (на материале интенсивного обучения немецкому языку)*. (Дис. д-ра пед. наук). Киев. нац. лінгв. ун-т, Киев.
- Верещагина, И. Н., & Рогова, Г. В. (1984). Совершенствование методической подготовки учителей иностранных языков в свете новых задач школы. *Иностранные языки в школе*, 3, 18-19.
- Верховна Рада України. (2011). *Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти: Постанова від 20 квітня 2011 р. № 462*. Отримано з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-p#Text>
- Волотівська, І. І. (2018). Особливості організації фахової підготовки вчителя іноземної мови в Україні в 1970-х рр. XX століття. *Scientific letters of academic society of Michal Baludansky*, 6(3), 155-158.
- Гомоннай, В. & Росул, В. (2001). *Видатні педагоги України (XIX–XX ст.)*. Ужгород: Закарпаття.
- Гриневич, Л., Елькін, О., Калашнікова, С., Кобернік, І., Ковтунець, В. ... Шиян, Р. (2016). *Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи*. Отримано з: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Игна, О. Н. (2019). Книга И. А. Грузинской «Методика преподавания английского языка в средней школе»: отражение раннего советского периода развития отечественной методики. *Научно-педагогическое обозрение*, 2(24), 190-199.
- Кабінет Міністрів України. (2000). *Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання: Постанова Кабінету Міністрів від 27 серпня 2000 року № 1717*. Отримано з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1717-2000-p#Text>
- Кабінет Міністрів України. (2004). *Державний стандарт базової і повної середньої освіти. У Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальноосвітньої середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 24*. Отримано з: <https://zakon.rada.gov.ua/go/24-2004-p>
- Кабінет Міністрів України. (2018). *Державний стандарт початкової освіти. У Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: Постанова від 21*

лютого 2018 р. № 87. Отримано з: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>

- Кравчук, Л. (2014). Історичні тенденції розвитку шкільної іншомовної освіти в Україні у другій половині XX ст. *Історико-педагогічний альманах*, 2, 64-67. Отримано з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ipa_2014_2_13.
- Левченко, О. Ю. (2011). Государственная политика в области языкового образования в 1920–30 гг. *Агроинженерия*, 3(48). Отримано з: <https://cyberleninka.ru/article/n/gosudarstvennaya-politika-v-oblasti-yazykovogo-obrazovaniya-v-1920-30-gg>
- Литньова, Т. (2009). *Цільовий компонент навчання іноземних мов у контексті розвитку змісту вітчизняної загальної середньої освіти (30-ті роки XX – початок XXI ст.)*. (Дис. канд. пед. наук). Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка, Житомир
- Лосєва, О. Ю. (2016). Використання досвіду Сполучених Штатів Америки щодо раннього навчання іноземної мови у викладанні англійської мови у початкових класах сучасної України. У *Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф.* (с. 156-157). Київ: Міленіум.
- Миролюбов, А. А. (2002). *История отечественной методики обучения иностранным языкам*. Москва: Ступени; Инфра-М.
- Місечко, О. (2011). *Формування системи професійної підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах України (1900–1964 рр.)*. (Дис. д-ра пед. наук). Інститут педагогіки НАПН України, Київ
- Місечко, О., & Матис, М. (2005). Раннє вивчення іноземної мови у вітчизняній і зарубіжній шкільній практиці: історія, досвід і вічні проблеми. *Іноземні мови в навчальних закладах*, 4, 95-103.
- Негнєвицкая, Е. И. (1987). Иностранный язык для самых маленьких: вчера, сегодня, завтра. *Иностранные языки в школе*, 6, 20-26.
- Ніколаєва, С. Ю. (2003). *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання*. Київ, Україна: Ленвіт.
- Околович, О. В. (2013). Організаційно-змістові аспекти підготовки вчителів іноземних мов у педагогічних інститутах України (1950–1960 рр.). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*, 39, 293-297.
- Пасічник, О. С. (2017). Навчання іноземних мов у початковій школі: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Проблеми сучасного підручника*, 18, 126-139.
- Плахотнік, В. М. (1995). Навчання іноземних мов у середній школі: концепція та її реалізація. *Іноземні мови*, 1, 13-15.
- Рогова, Г. В., & Верещагина, И. Н. (1988). *Методика обучения английскому языку на начальном этапе в средней школе: пособие для учителя*. Москва: Просвещение.
- Роман, С. В. (2005). *Методика навчання англійської мови у початковій школі*. Київ: Ленвіт.
- Сердюков, П. І. (1996). *Технологія розробки комп'ютерних програм з іноземних мов*. Київ: Ленвіт.

**Бескорса О. С. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку
іншомовної освіти на початковому етапі навчання
в закладах загальної середньої освіти України**

- Совет Министров СССР. (1961). *Об улучшении изучения иностранных языков: Постановление от 27 мая 1961 г. № 468.* Отримано з: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5690.htm
- Сухомлинська, О. В. (2007). Методологія дослідження історико-педагогічних реалій другої половини XX століття. *Шлях освіти*, 4, 6-12.
- Центральний Комітет Компартії України, Рада Міністрів Української РСР. (1984). *Про подальше удосконалення загальної середньої освіти молоді і поліпшення умов роботи загальноосвітньої школи: Постанова ЦК Комуністичної партії і Ради Міністрів УРСР від 10 липня 1984 р. № 281.* Отримано з: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP840281.html
- European Parliament. (2000). *Lisbon European Council 23 and 24 March 2000: Presidency Conclusions.* Retrieved from: http://europarl.europa.eu/summits/lis1_en.html.

REFERENCES

- Bazyliak, N. (2011). *Movna pidhotovka maibutnikh spetsialistiv: yevropeyskyi vymir Ukrainy* [Language training of future specialists: the European dimension of Ukraine]. *Molod i rynek* [Youth and the Market], 5, 136-141. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian]
- Bezliudna, V. V. (2018). *Teoriia i praktyka profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (1948–2016 rr.)*. (Dys. d-ra ped. nauk). [Theory and practice of professional training of future foreign language teachers in higher pedagogical educational institutions of Ukraine (1948–2016). (Thesis for a Degree Doctor of Pedagogical Sciences)]. Rivnenskyi derzh. humanit. un-t, Rivne. [in Ukrainian]
- Bihych, O. B., Haponova, S. V. & Hryniuk, H. A. (2002). *Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednykh navchalnykh zakladakh* [Methods of teaching foreign languages in secondary schools: textbook. for students of higher education institutions]. Kyiv: Lenvit. [in Ukrainian]
- Borysko, N. F. (2000). *Teoreticheskie osnovy sozdaniya uchebno-metodicheskikh kompleksov dlja jazykovoj mezhkul'turnoj podgotovki uchitelej inostrannykh jazykov (na materiale intensivnogo obuchenija nemeckomu jazyku)*. (Dis. doktora ped. nauk). [Theoretical foundations for developing educational and methodological complexes for language intercultural training of foreign language teachers (based on the material of intensive teaching of the German language). (Thesis for a Degree Doctor of Pedagogical Sciences)]. Kyiv nats. linhv. un-t. Kyiv. [in Russian]
- Vereshchagina, I. N., & Rogova, G. V. (1984). *Sovershenstvovanie metodicheskoy podgotovki uchitelej inostrannykh jazykov v svete novykh zadach shkoly* [Improving the methodological training of foreign language teachers in the light of the new school tasks]. *Inostrannyye jazyki v shkole* [Foreign languages at school], 3, 18-19. [in Russian]
- Verkhovna Rada Ukrainy [Supreme Council of Ukraine]. (2011). *Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu pochatkovoї zahalnoi osvity: Postanova vid 20 kvitnia 2011 r. № 462* [On approval of State standard of primary comprehensive education: Resolution of April 20, 2011 № 462]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-п#Text> [in Ukrainian]

- Volotivska, I. I. (2018). Osoblyvosti orhanizatsii fakhovoi pidhotovky vchytelia inozemnoi movy v Ukraini v 1970-kh rr. XX stolittia [Features of the organization of professional training of a foreign language teacher in Ukraine in the 1970s of the 20 century]. *Scientific letters of academic society of Michal Baludansky*, 6(3), 155–158. [in Ukrainian]
- Homonnai, V., & Rosul, V. (2001). *Vydatni pedahohy Ukrayiny (XIX–XX st.)* [Outstanding teachers of Ukraine (19-20 centuries)]. Uzhhorod: Zakarpattia. [in Ukrainian]
- Hrynevych, L., Elkin, O., Kalashnikova, S., Kobernik, I., Kovtunets, V. ... Shyian, R. (2016). *Nova ukrainska shkola: Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly* [The New Ukrainian School: Conceptual Principles of Secondary School Reform]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian]
- Ignia, O. N. (2019). Kniga I. A. Gruzinskoy "Metodika prepodavaniya angliyskogo yazyka v sredney shkole": otrazhenie rannego sovetского perioda razvitiya otechestvennoy metodiki [I. A. Gruzinskaya's book "Methods of teaching English in secondary school": a reflection of the early Soviet period of the development of domestic methods]. *Nauchno-pedagogicheskoe obozrenie* [Scientific and Pedagogical Review], 2(24), 190-199. [in Russian]
- Kabinet Ministriv Ukrainy [Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2000). *Pro perekhid zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv na novyi zmist, strukturu i 12-richnyi termin navchannia: Postanova Kabinetu Ministriv vid 27 serpnia 2000 roku № 1717* [On the transition of comprehensive educational institutions to the new content, structure and 12-year education period: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 27, 2000, № 1717]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1717-2000-п#Text> [in Ukrainian]
- Kabinet Ministriv Ukrainy [Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2004). Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi serednoi osvity [State standard of basic and complete secondary education]. In *Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu bazovoi ta povnoi zahalnoosvitnoi serednoi osvity: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 sichnia 2004 r. № 24* [On approval of State standard of basic and complete secondary education: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 14, 2004, № 24]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/24-2004-п> [in Ukrainian]
- Kabinet Ministriv Ukrainy [Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2018). Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State Standard of Primary Education]. In *Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu pochatkovoї osvity: Postanova vid 21 liutoho 2018 r. № 87* [On approval of the State standard of primary education: Resolution of February 21, 2018, № 87]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> [in Ukrainian]
- Kravchuk, L. (2014). Istorychni tendentsiyi rozvytku shkilnoi inshomovnoi osvity v Ukraini u druhiy polovyni XX st. [Historical tendencies of development of school foreign language education in Ukraine in the second half of the XX century]. *Istoryko-pedahohichnyy almanakh* [Historical and pedagogical almanac], 2, 64-67. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ipa_2014_2_13 [in Ukrainian]
- Levchenko, O. Yu. (2011). Gosudarstvennaja politika v oblasti jazykovogo obrazovanija v 1920-30 gg. [State policy in the field of language education in 1920-30]. *Agroinzhenerija* [Agroengineering], 3(48). Retrieved from:

- Lytnova, T. (2009). *Tsilovyi komponent navchannia inozemnykh mov u konteksti rozvytku zmistu vitchyznianoyi zahalnoi serednoi osvity (30-ti roky XX – pochatok XXI st.)*. (Dys. kand. ped. nauk). [Target component of foreign language teaching in the context of the development of the content of domestic general secondary education (30s of the 20 - beginning of the 21 century)]. (Thesis for a Degree Candidate of Pedagogical Sciences)]. Zhytomyr. derzh. un-t im. I. Franka, Zhytomyr. [in Ukrainian]
- Losieva, O. Yu. (2016). *Vykorystannia dosvidu Spoluchenykh Shtativ Ameryky shchodo rannoho navchannia inozemnoi movy u vykladanni anhliyskoi movy u pochatkovykh klasakh suchasnoi Ukrayiny* [Using the experience of the United States of America in early foreign language teaching in teaching English in the primary forms of modern Ukraine]. In *Rozvytok suchasnoyi osvity: teoriya, praktyka, innovatsii: zb. materialiv II Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* [Development of modern education: theory, practice, innovations: collection of materials of the II International scientific-practical conference]. (pp. 156-157). Kyiv: Milenium. [in Ukrainian]
- Mirolubov, A. A. (2002). *Istoriya otechestvennoj metodiki obuchenija inostrannym jazykam* [History of the Russian methodology of teaching foreign languages]. Moscow: Stupeni; Infra-M. [in Russian]
- Misechko, O. (2011). *Formuvannia systemy profesisnoi pidhotovky vchytelsa inozemnoi movy u pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (1900–1964 rr.)* (Dis. doktora ped. nauk). [Formation of the system of professional training of a foreign language teacher in pedagogical educational institutions of Ukraine (1900–1964)]. (Thesis for a Degree Doctor of Pedagogical Sciences)]. Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy [Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine], Kyiv. [in Ukrainian]
- Misechko, O., & Matys, M. (2005). *Rannie vyvchennia inozemnoi movy u vitchyzniani i zarubizhnii shkilnii praktytsi: istoriia, dosvid i vichni problemy* [Early foreign language learning in domestic and foreign school practice: history, experience and eternal problems]. *Inozemni movy v navchalnykh zakladakh* [Foreign languages in educational institutions], 4, 95-103. [in Ukrainian]
- Negnevitskaya, Ye. I. (1987). *Inostrannyj jazyk dlja samyh malen'kih: vchera, segodnja, zavtra* [Foreign language for the little ones: yesterday, today, tomorrow]. *Inostrannye jazyki v shkole* [Foreign languages at school], 6, 20-26. [in Russian]
- Nikolaieva, S. Yu. (2003). *Zahalnoievropeiski Rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia* [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment]. Kyiv: Lenvit. [in Ukrainian]
- Okolovych, O. V. (2013). *Orhantzatsiino-zmistovi aspekty pidhotovky vchyteliv inozemnykh mov u pedahohichnykh instytutakh Ukrayiny (1950–1960 rr.)* [Organizational and semantic aspects of training foreign language teachers in pedagogical institutes of Ukraine (1950–1960)]. *Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsyubyns'koho. Seriya : Pedahohika i psykholohiya* [Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky. Series: Pedagogy and Psychology], 39, 293-297. [in Ukrainian]
- Pasichnyk, O. S. (2017). *Navchannia inozemnykh mov u pochatkovii shkoli: zarubizhnyi ta vitchyznianyi dosvid* [Teaching foreign languages in primary school: foreign and

- domestic experience]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka [Problems of a modern textbook]*, 18, 126-139. [in Ukrainian]
- Plakhotnik, V. M. (1995). Navchannia inozemnykh mov u serednii shkoli: kontseptsii ta yii realizatsii [Teaching foreign languages in high school: the concept and its implementation]. *Inozemni movy [Foreign languages]*, 1, 13-15. [in Ukrainian]
- Rogova, G. V., & Vereshchagina, I. N. (1988). *Metodika obuchenija anglijskomu jazyku na nachal'nom jetape v srednej shkole: posobie dlja uchitelja [Methodology of teaching English at the initial stage in secondary school: a guide for the teacher]*. Moscow: Prosveshchenie. [in Russian]
- Roman, S. V. (2005). *Metodyka navchannia anhliyskoi movy u pochatkovii shkoli [Methods of teaching English in primary school]*. Kyiv: Lenvit. [in Ukrainian]
- Serdiukov, P. I. (1996). *Tekhnolohiia rozrobky kompiuternykh prohram z inozemnykh mov [Technology for developing computer programs for foreign languages]*. Kyiv: Lenvit. [in Ukrainian]
- Council of Ministers of the SSSR. (1961). *Ob uluchshenii izucheniya inostrannykh yazykov: Postanovleniye ot 27 maya 1961 g. № 468 [On improving the study of foreign languages: Resolution of the Council of Ministers of the USSR dated May 27, 1961, № 468]*. Retrieved from: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5690.htm [in Russian]
- Sukhomlynska, O. V. (2007) Metodolohiya doslidzhennia istoriko-pedahohichnykh realii druhoi polovyny XX stolittya [Methodology of research of historical and pedagogical realities of the second half of the XX century]. *Shlyakh osvity [The path of education]*, 4, 6-12. [in Ukrainian]
- Council of Ministers of the Ukrainian SSR. (1984). *Pro podalshe udoskonalennia zahalnoi serednoi osvity molodi i polipshennia umov roboty zahalnoosvitnoi shkoly: Postanova TsK Komunistychnoi partii i Rady Ministriv URSR vid 10 lypnia 1984 r. № 281 [On further improvement of general secondary education of youth and improvement of working conditions of secondary schools: Resolution of the Central Committee of the Communist Party and the Council of Ministers of the Ukrainian SSR dated July 10, 1984, № 281]*. Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP840281.html [in Ukrainian]
- European Parliament. (2000). *Lisbon European Council 23 and 24 March 2000: Presidency Conclusions*. Retrieved from: http://europarl.europa.eu/summits/lis1_en.html.

Бескорса Олена Сергіївна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і практики
початкової освіти ДВНЗ «Донбаський
державний педагогічний університет»

Каб. 35, вул. Університетська, 12,
Слов'янськ, Україна, 84112
Тел. +380509317078
ORCID 0000-0001-8018-8549
e-mail: beskorsyhelen@gmail.com

Olena Beskorsa

PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Primary Education Theory and Practice at
SHEI "Donbas State Pedagogical
University"

Room 35, 12 Universytetska Str, Sloviansk,
Ukraine, 84112
Tel. +380509317078
ORCID 0000-0001-8018-8549
e-mail: beskorsyhelen@gmail.com